

salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola, ita scribo.) Propter interpolas & adulteratores scripturarum, semper se manu sua in omni epistola sua salutationem subscribere testatur, ut sub nomine eius epistola accepto ferri non possit quæ non fuerit manu eius subscripta. ¶ Gratia dñi nostri Iesu Christi cū omnibus uobis amen.) Hęc salutatio manu apostoli cōscripta est, qua gratiã dñi nostri Iesu Christi optat esse cū eis amē.

DIVI AMBROSII

BROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI

commentarij in epistolam beati Pauli ad Timotheum. I.

PRÆFATIO.

Timotheus filius fuit mulieris Iudææ fidelis, patre Greco, cuius causa paruulus circumcidi nō potuit. Qui studio matris suæ sacras literas didicit, qbus operam dans bonam sibi uitam instituit. Hunc Apostolus cum uoluisset assumere, sciens idoneum fore dispensatorem euangelicæ ueritatis, causa Iudæorum cōpulsus est circumcidere cum instantibus eis, ut qui matre Iudæa natus esset, incircuncisus assumi non deberet ad magistrum propter testimonium generis. Hunc ergo iam creatum episcopum instruit per epistolam quomodo deberet ecclesiam ordinare.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS apostolus Christi Iesu, scđum imperiũ dei & saluatoris nostri Christi Iesu spei nostræ, Timotheo germano filio in fide, gratia, misericordiã, pax à deo patre & Christo Iesu dño nostro.) Patris & filij imperio apostolum se factum ostēdit, ut in deo patre salutem & Christo filio eius spem prædicaret ut quia nemo negat salutem esse in deo, nec quisquã dubitaret

bitaret spem esse in Christo Iesu, quem à mortuis excitatum exemplum huius spei dedisse cognosceret. Hoc modo scribit Timotheo ut securus esset de sua ordinatione, quia imperio patris & filij electus esset ad docendū. Quē uerum filium appellat, sed in fide, sicut dicit ad Corinthios: In Christo enim Iesu, inquit, per euangelium ego uos genui. Hæc uera & firma generatio est quæ nescit occasum, nescit morbos & pestilentiam, & quæ ignorat famem & sitim: Dicit autem in regno dei nullius egere, quia futura est dono dei immortalitas gloriosa in regno dei & Christi, quorum gratiam & misericordiam & pacem exoptat cum isto manere. ¶ Sicut rogauit te subremanere Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denuncies quibusdam, ne aliter doceant, neque intendant fabulis & genealogiis infinitis, quæ quæstiones præstant magis quæ adificationem dei quæ est in fide. Filius à patre rogari non debuit, sed propter charitatis affectum & ut illi formam humilitatis ostenderet, obsecrat episcopus coepiscopum suum ne pateretur Iudæos aliter populum quæ ab apostolo tradebatur docere, ne oblectarentur fabulis quas narrare consueuerunt Iudæi de generatione suarum originum de Abraam & Isaac & cæteris patriarchis, & de circumcisione & his quæ postea tradita sunt à Moyse, ne circumuenirentur ad hæc colēda quæ carnaliter data fuerāt. Quid enim opus est generationum quas constat esse infinitas per traducem facere mentionem, & quid & quatenus factum est sub uno quoque eorum, & non potius comprehendio per fidem salutem quærere? Inde enim quæstiones oriuntur, cum quid & quādo & quō, & quare factū est tractatur, quæ res impedit salutem. ¶ Finis autem præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non simulata, à quibus quidam errantes conuersi sunt in uaniloquium, uolentes esse legis doctores, non intelligentes, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant. Quoniam omnium maior est charitas, hanc finem esse dixit, id est perfectionis cōsummationem omnium præceptorum, si tamen ex corde puro sit & bona cōscientia.

1. Cor. 4

Vera

Vera enim charitas non potest malam uitam habere, nec simulatam fidem habere, in quibus omnis lex impletur, & prophetæ. Quidam autem Iudæorum mysterium legis ignorantes & prophetarum, quia usq; ad Christum seruanda sunt tradita, errauerunt, putantes prædicato Christo & legem factorum in Neomenijs & circūcisione & escis discernēdis seruari debere. Idcirco in uaniloquiū dicit eos conuersos, quia uolebant docere quæ ignorabant. **¶** Scimus autem quia bona est lex si quis ea legitime utatur, certum habens hoc quod iusto lex non est posita, iniustus uero & inobsequentibus, impijs & peccatoribus, scelestis & prophanis, patricidis & matricidis & fornicatoribus, homicidis, masculorum cōcubitoribus, plagiarijs, mendacibus, periuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur quæ est secundum euangelium glorię beati dei, quod creditum est mihi.) Bonam esse legem quæ per Moysen data est non negat, ita tamen ut sensus eius sciatur, & quomodo data est accipiatur. Hic em̄ scit legem & qua causa data sit, qui prædicato Christo deserit illam ex parte qua lex factorum appellatur, circa dilectionem autem dei utatur ea, asserens & affirmans quæ à saluatore dicta sunt in lege & prophetis. Hic enim legitime utitur lege, qui potest discernere ea quæ ad tempus data sunt ab his quæ ppetua sunt, & quæ ad Christi p̄tinent sacramentum, seruari iam in futurum non oportere, quasi uenturus credatur qui iam uenit. Si enim omnia locis suis accipiantur bona sunt, si quo minus mala erūt asserenti peruerse. Peccare est enim unaquæq; minime locis suis exponere. Præterea quia iustis lege non opus est, id est his qui accepta remissione peccatorum iustificati sunt, ne iam uiuant sub lege à qua liberati sunt dono dei per fidem Christi, ut de cætero seruata lege natura, quæ creatoris cognitionē recepit & non peccari horratur, iudiciū diem expectent, in quo iusti remunerandi sunt custodientes legem naturalem, quam si humanum genus ducē habuisset, lex in literis per Moysen data non esset. Sed quia cōtemptui ducta est quasi nullius esset auctoritatis.

poritatis, scriptura firmata est, ut sciretur quod seruanda esset & propter tempus præsens, & quia requisiturus est in futurum qui illam firmavit, à quibus neglecta, & à quibus seruata est. Itaq; non solum propter malos actus & uicia corporis legem datam dicit, sed & propter perfidiam qua spernebant creatorem, ut bene uiuere addiscerent & gratias agerent conditori. ¶ **Et gratias ago ei qui me confortauit Christo Iesu domino nostro, quod fidelem me existimauit ponens in ministerium qui prius eram blasphemus & persecutor & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci nondum credens. Superabundauit autem gratia domini nostri cum fide & dilectione quæ est in Christo Iesu.)** Propter quod omnis incredulus infirmitatem animi patitur, cõstricto carnali ratione ne credat spiritali: idcirco se **Christo gratias dicit agere, quia apparètia maiestatis eius, imbecillitate mētis suæ roborauit. Quia impossibile putabat eẽ quod de dñi potestate & gemina natiuitate & resurrectione & spe prædicabat. Confirmatus aut talis uisus est qui dignus esset ac possit esse dispensator sacramenti dominici, ut ea uera per legem firmaret, quæ prius amore legis incredibilia iudicabat, & in persecutionibus gauderet quas prius quasi iuste credentibus inferebat, dolens quia fecerat, lætus quia patiebatur. Tantam enim spem didicerat in eo quẽ ante negabat, ut plus gauderet in patiendo quàm prius exultauerat in persequendo. Non enim malitia hoc agebat, sed errore, cui facile potest cum resipiscit ignosci. Qui autem scit uera esse quæ negat, hic nõ errore hoc agit, sed maleuolentia, huius incurabile uulnus est. Inuidia enim cõpellitur falsum appellare quod scit uerum. ¶ **Humanus sermo & omni acceptione dignus, quia Christus Iesus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorũ primus sum ego. Sed ideo misericordiam cõsecutus sum, ut in me ostenderet Christus Iesus omnem magnanimitatem & patientiam & exemplum eorum qui credituri sunt illi in uitam æternam.)** Quid tam gratum, tam iocundum quàm peccatoribus indulgen**

indulgentiã prædicare? **Quis** em̄ sine peccato est, ut ho-
 munus nõ cum om̄i gratiarũ actione suscipiat, deũ auto-
 rē huius præferens & collaudans in **Christo**? **Qui** ut ho-
 minem peccatis ablueret, de cælestibus ad terrena descē-
 dens, carnem peccati accepit, terrenis se admiscuit ut eũ
 cælestem efficeret. **Mori** se passus est, ut illum morte eru-
 tum paradiso redderet immortalē. **Quis** hæc bñficia nõ
 in infinitum extollat quæ deus prestitit homini, dñs ser-
 uo, cõditor creaturæ: ut plus esset adhuc in beneficijs hu-
 manis, q̄ cum fecit quæ non erant, postea q̄ fecit. **Item** de-
 relictus ab his & cõtempus & cõtumelijs appetitus, ad-
 dit ad bñficia non requisitus, ut grator esset, & plus præ-
 ferendus dum reparat q̄ cum fecit, ut oñderet unũ se esse
 qui hæc omnia possit. **Igitur** sic **Christus** præsidium tulit
 homini, ut puritatem suam non uiolaret, nec amitteret
 potestatem. **Hominem** enim se nasci uoluit, pro certo ha-
 bens carnis contractu minime se uiolari. **Conuersationẽ**
 humanæ se miscuit, sciens peccatis se corrumpi non pos-
 se. **Occidi** se passus est nõ nescius mortẽ sibi dominari nõ
 posse, sed eam sua opprimere potestate. **Hæc** ergo gessit,
 ut omnia se posse doceret. **Humilitas** em̄ ista non ad di-
 minutionem eius proficit, sed ad gloriam, & non solum
 eius, uerum etiã in ipsum credentium. **Dignitas** est enim
 seruum esse potentis. **Cum** ante apostolũ multi utiq; cre-
 didissent Iudæorum ex his qui dñm occiderunt, **Aposto-
 lus** tamen ut se humiliet adhuc dolens de sua increduli-
 tate: primũ se omnium peccãtium uocat. **Qm̄** em̄ præ cæ-
 teris sacramento se imbuuit saluatoris, propius ad cognõ-
 scendã magnificentiã eius, accedens accusat se magis quã
 tãtum boni tarde agnouit, nec ultro sed misericordiam
 eius quem prius ut hominem mortuum aestimabat. **Hæc**
 accusatio eius est, laus uero saluatoris q̄ ad exẽplum cete-
 rorum credentium, persequentem se uocauit ad gratiã,
 ut per patientiã suam & magnanimitatem in eo osten-
 deret cæteris, qui inimico tam beneuolus exitit qualis
 esset futurus ad se decurrentibus. ¶ **Regi** aut̄ seculorũ im-
 mortali inuisibili soli deo honor & gloria in secula seculorũ

torum, amen.) Hæc ad dei patris personā pertinent, quæ
 immortalem ideo solum & inuisibile appellat, quæ omnis
 immortalitas ab ipso est, ut ipsi soli magis cōpetat in ue-
 ritate, quia quisq; immortalis est, non a se hāc habet, sed
 ab illo. Simili modo & in euangelio legit dño dicente:
Quia nemo est, inqt, bonus nisi unus deus. Et iterū ipse
 dicit: **Bonus homo de bono thesauro profert bona, ne-**
mo tamen nisi unus deus bonus est, quia ipse fons boni-
tatis est, ex quo cæteri potantur ut boni sint. Ipse est &
 inuisibilis solus deus, quia nulli unquam uisus est. Omnia
 enim agit per filium, quem idcirco uisum dicimus, ut li-
 cet aliter q̄ est apparuisset tamen illum significemus. Ho-
 norificentiā ergo & gloriam deo patri in ueritate pro-
 nunciat, cuius pietate & prouidentia Christus liberauit
 peccatores ex morte. ¶ **Hoc præceptum cōmendo tibi fi-**
li Timothee, secundum præcedentes super te prophetias
ut milites in illis bonā militiam habens fidem & bonam
conscientiam, quā qdam repellentes, circa fidem naufra-
gauerunt, ex quibus sunt Hymæneus & Alexander, quos
tradidi satanæ, ut discant non blasphemare.) Postq̄ deū
 patris & Christi filij eius quæ & quanta beneficia sint cir-
 ca peccatores homines memorauit, qui cum essent puni-
 endi, non solum ignouit eis, sed & iustificauit & in filios
 sibi adoptauit, quo ordine populum disciplina ecclesia-
 stica imbueret in subiectis ostendit, commonens ut me-
 mor electionis sue sanctus **Timotheus** ad id quod præde-
 stinatus est impleat. Prædestinatus est em̄ quādo ad hoc
 ab apostolo assumptus est, ut ordinaretur dignus iudica-
 tus futurus episcopus, ut impleret militiam euangelicā
 in fide & pura conscientia. **Qui enim fideliter docet, nō**
potest malam habere conscientiam. Tunc em̄ fidem ex-
 hibet prædicationi si se absteineat a contrarijs omnibus,
 quæ exēplo bonorū operū multos laceffit ad credulitatē,
 fidentes de spe prædicationis. **Nā q̄ fidē spernit, pculdu-**
bio malæ est cōsciētix. Aut em̄ hypocrita prædicat, aut
 apertus blasphemus, sicut erant **Hymæneus & Alexan-**
der, quæ deserentes fidem naufragi facti sunt, id est
inuidi

Marc. 16
 Mat. 12

nudi ueritate, aut priuati uita. Quid est enim ueritas nisi uita? Quos tradidisse se dicit satanæ, ut emendarentur causa blasphemie. Traditio autem hæc est, quia commotus Apostolus blasphemis eorum, sententiam protulit in eos. Diabolus autem qui ad hoc paratus est, ut auersos à deo accipiat in potestatem, audita sententia corripit eos, ut intelligerent hac causa se pœnis astringi, quia blasphemauerant. Hinc est unde in euāgelio dictum est, inter cætera: **Iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat, ostendens causa peccati aliquando infirmitates inferri corporibus.** Et quia ministro diaboli fiunt, declarauit dominus dicens inter multa: **Hæc autem cum sit filia Abrahæ quam alligauerat satanas decem & octo annis, nõ oportuit solui à uinculo die sabbati?**

Ioan. 4

Lucæ. 13

CAPVT II.

Exhortare ergo primum omnium fieri deprecationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus & pro omnibus qui in sublimiori loco positi sunt, ut placitam & quietam uitam degamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro deo, qui omnes homines uult saluos fieri & in agnitionem ueritatis uenire.) Hæc regula ecclesiastica est tradita à magistro genitum, qua utuntur sacerdotes nostri, ut pro omnibus supplicent: Deprecantes pro regibus huius seculi ut subiectas habeant gentes, ut in pace positi in tranquillitate mentis & quiete deo domino seruire possimus: Orantes etiam pro his quibus sublimis potestas est credita, ut in iusticia & ueritate gubernent rempublicam, suppeditate rerum abundantia, ut amota perturbatione seditionis, succedat læticia. Panis enim confirmat cor, & uinum lætificat mentem. Postulantes uero pro his qui in necessitate uaria sunt, ut eruti & liberati, deum collaudent incolumitatis autorem: Referentes quoque gratiarum actiones pro his quæ nobis quotidie dei prouidentia præstantur ad uitam, ut in his omnibus pater collaudetur deus ex

Psal. 103

quo

quo sunt omnia, & filius eius per quem sunt omnia, ut sopitis omnibus quæ huc imperio infesta & inimica sunt in affectu pietatis & castitatis deo seruire possimus. Perturbatio enim & captiuitas, nec pietatem seruat, nec castitatem. Vnde enim pius qui nudus est, & unde castitas ubi potestatis suæ non est? Ut hæc ergo seruari possint, quies necessaria est, ut placita deo reddantur obsequia, qui omnes homines saluos uult fieri & cognoscere ueritatem. Hæc est, inquit, uita æterna, ut cognoscant te solū & uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Si deus utiq; qui omnipotens dicitur omnes homines saluos uult fieri, cur non impletur eius uoluntas? Sed in omni locutione sensus est, conditio latet. Vnde dicit Petrus apostolus: Omnis scriptura indiget interpretatiōe. Vult enim deus omnes saluos fieri, sed si accedant ad eum. Nō enim sic uult ut nolentes saluentur, sed uult illos saluari si & ipsi uelint. Nam utiq; qui legem omnibus dedit, nullum excepit à salute. Nunquid non medicus, idcirco proponit in publico, ut omnes se ostēdat uelle saluare: si tamē ab ægris requiratur? Non est enim uera salus si nolentī tribuatur, nec gaudere potest in percepta salute qui inuitus, si tamen fieri potest accepit medicinam, ut non dicam, quia medicinæ effectum habere non potest, nisi ad illam æger animum commodauerit, quia hæc medicina non est corporalis, sed spiritalis, quæ neq; dubijs proficit neq; inuidis. Fides est enim quæ dat salutem, quam nisi mens tora susceperit uoluntate, non solum nihil proderit, sed & oberit. Fidei etenim gratia hanc habet potestatem ut deuoris sibi diuinam infundat medelam, in deuotis uero conferat morbum quem totus homo intercat. ¶ Unus enim deus, unus & mediator dei & hominum, homo Christus Iesus.) Dei & Christi unam significat esse uoluntatem in saluandis hominibus: Vnde deum patrē, quia ab ipso est omnis autoritas, unum esse fatetur, & unū mediatorem dei & hominū Christum Iesum. Missus em̄ à patre factus arbiter reconciliauit deum & homines, reformādo eos ad agnitionem eius. Quia enim unus est

Ioan. 17

2. Pct. 1

pater & filius, non persona sed in differenti natura, ut arbitrer esset dei & hominum, filius dei assumpta carne homo natus est, ut mediator dei & hominum homo esset **Christus Iesus**, id est sine diuinitate, quia in deo homo erat & deus in homine: ut ex utroque esset mediator & utrumque reconciliaret in se primum hoc fecit. **Nō enim poterat unitatem dei custodiēs mediator dei & hominū uocari, quasi alius esset deus qui dissidentem hominē a deo in gratiā reuocaret: sed homo qui legem datā non præteriret factus est arbiter inter eū qui peccauit, & inter illum qui peccare ignorat, ut hic ignosceret, & homo de cætero in dei fide maneret.** ¶ Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Cuius testimonium temporibus suis datum est, in quo positus sum ego prædicator & apostolus, ueritatem dico non mentior, magister gentium in fide & ueritate.) Quoniam homo reconciliatus iam deo obnoxius erat morti infernæ, ne ad deū cui reconciliatus erat possit ascendere, saluator ut arbitrium suum ad effectum perduceret mori se passus est contra ius, ut descendens ad inferos mortem de impietate quam in eo gesserat damnaret, auferens ei quos tenebat, ut de cætero quisque signum eius haberet ab ea teneri non possit. Cuius rei testimonium tempore quo resurrexit ostendit. **Destructio enim mortis, resurrectio mortuorum est. Quam spem missus est hic Apostolus gentibus prædicare, ut ab eo discerent quæ spes esset in Christo. Hic enim datus est magister ut fidem doceret & ueritatem.** ¶ Uolo itaque orare uiros in omni loco, leuantes sanctas manus sine ira & disceptatione.) Pacificum animum in oratione esse debere ut ad effectum deducatur oratio. **Sanctæ enim manus sunt, quando cor mundum est, sic tamē in omni loco orandum præcipit, ut competens locus intelligatur, non utique inopportuno aut sordido loco, quippe cum prohibeat dominus uulgo orare, sed hoc monet ne in sola ecclesia putaretur orandū.** ¶ Similiter & mulieres in habitu ornato cū uerecūdia & pudicitia ornantes semetipsas nō tortis crinibus, aut auro aut margaritis,

is, aut ueste prectosa, sed quod decet mulieres profiten-
tes pietatem per opera bona.) Humili habitu mulieres
orare debere, non in iactantia. Qui enim uult audiri, in-
clinare se debet, amota à se pompa, ut misericordiã deũ
prouocet. Habitus enim superbus, nec impetrat nec re-
sta de se facit credi. Quis enim prudentium iactanter or-
nata[m] mulierẽ non horreat? Quantomagis autor deus
qui corpus à se liberum factum obligatum metallis ui-
det? Nam humilis habitus bonæ professioni congruit,
ut possit non aliud æstimari quàm cernitur. Quæ autem
in domo dei cum pompa se mauult uideri, nõ utiq; pro-
pter deum, sed propter homines consequitur quod uult
ut gloriõsa uideatur, nihil consecutura à deo nisi macu-
lam. Quanto enim hominibus splendida uidetur, tanto-
magis despicitur à deo. ¶ Mulier in silentio discat, in o-
mnĩ subiectione. Docere autem mulieri nõ permittitur,
neq; dominari uiro, sed esse in silentio.) Non solum habi-
tum humilem habere debere mulierem, uerumetiam au-
toritatem ei denegandam & subiiciendam præcipit ui-
ro, ut tã habitu quã obsequijs sub potestate sit uiri ex
quo trahit originem. ¶ Adam enim primus creatus est,
deinde Eua, & Adam non est seductus: mulier autem se-
ducta facta in præuaricationem. Salua autem erit per ff-
liorum generationem, si tamen in fide mãserint & in dñ-
lectione & sanctimonia cum pudicitia.) Præfert uirum
mulieri propter quod primus creatus est, ut inferior sit
mulier, q̃a post uirũ & ex uiro creata est. Adicit & aliud
quia diabolus non uirum seduxit, sed mulierem. Vir au-
tem per mulierem deceptus est, ac per hoc nulla illi con-
cedenda audacia est, sed esse debet in humilitate: quia p̃
illam mors intrauit in mūdũ. Salua aut̃ erit, inquit, per
filiorum generationem, si tamen in fide mãserint & cha-
ritate & pura uita. Hos enim filios dicit qui regenerant̃
p̃ fidẽ Christi: q̃a si in gnatione sua pseuerauerint cū his
liberabit̃ resurgẽs ex mortuis, nõ q̃ ab illis liberabit̃, sed
per illos gnationẽ cū credunt q̃ destinati sunt in uitam
æternam, peruenitur ad resurrectionem ex mortuis.

& fiet salua credentibus illis, & uitam castam agētibz.
Tandiu enim resurrectio suspēsa est, quamdiu omnes cre-
dant prædestinari ad salutem.

CAPVT III.

Humanus sermo est. Si quis episcopatum de-
siderat, bonum opus desiderat. Quoniam
episcopum bonæ uitæ esse oportet: idcirco
qui episcopatum cupit bonum opus deside-
rat. Hoc enim cupiens, bonam uitam appe-
tere uidef, si tamen non ab his declinet que
in subiectis habentur, ne ambitione & desiderio pecunię
hoc egisse uideatur. ¶ Oportet ergo episcopum irrepre-
hensibilem esse.) Qualis episcopus debeat esse describit
ut nemo episcopatum appetat, nisi fuerit fidus, qui ab o-
mnibus contrarijs abstinere se potest, ut nõ indignus sit
sua professione. ¶ Vnius uxoris uirum.) Quãuis se-
cundam numero uxorem non sit habere prohibitum, ut
tamen quis dignus ad episcopatum sit, etiam licita de-
bet spernere propter sublimitatem ipsius ordinis, quia
cæteris melior debet esse qui cupidus est sedis illius. ¶ So-
brium, pudicum, ornatum, hospitem, docibile, nõ ob-
noxium uino, non uerberatorem, sed modestum, non li-
giosum, non asperum, domum suam bene regentem, si-
lios habentem subditos cum omni charitate.) Talem ho-
minem qui hæc custodiat quæ enumerat bona creari di-
xit debere episcopum. Hæc em̄ signa sunt dignitatis epi-
scopalis. Si autem quis potiora sectatus & corpus & ani-
mam suam deo dicauerit ne se copulet matrimonio, tan-
tomagis dignus fiet. Ideo enim inferiorem posuit, ut de
potiore nemo dubitaret. ¶ Si quis aut̄ domui suæ præ-
esse nescit, quomodo ecclesiæ diligentiam habebit?) Ma-
nifestū est, quia tunc potest idoneus rector futurus pro-
bari, si prius domū suam recte gubernauerit. Qui enim
in minimis fidelis est, & in magnis fidelis est. ¶ Non Ne-
ophytum, ne in superbiam elatus in iudicium incidat di-
aboli.) Verum est, quia rudis in fide solet extolli super-
bia, maxime si accipiat ordinem. Nouitate enim & pote-
state

Luc. 16

state inflatur, arbitrans se præ cæteris digniorem. Vidēs enim primo anno natiuitatis collatum in se honorem, putat non magis ad suum, sed ad aliorum profectum se uocatum, quasi beneficium religioni det magis quàm accipiat ab ea, per quam rem elatus incurrit laqueum diaboli. Inuenta enim occasione superbiæ illius satanas præcipitat eum. Ideoq; in Salomone legitur: **Superbis deus resistit.** Vnde & in alia epistola idem **Apostolus ait: Qui se putat esse aliquid seipsum seducit. Et dominus: Qui se, inquit, exaltauerit humiliabitur. ¶ Oportet autem eum & testimonium habere bonum ab his qui foris sunt.**) Sensem dominicum secutus ait: **Oportet futurū episcopum testimonium bonum habere ab extraneis, quia qui in minimis fidelis est, & in magnis, sicut dicit dominus. Si in alieno mammona fideles non fuistis, quod uestrum est quis dabit uobis, ut hic qui in mundanis rebus & cōuersatione humana fidelis minime inuenitur, dubiū nō sit, quia & in diuinis rebus idoneus nō erit: Si autem hominibus fidem exhibuerit, multo magis deo ¶ Ne in opprobrium incidat & laqueum diaboli.**) Si timorem dei ante oculos non habuerit episcopus, tempori magis se commendans, hunc quasi infidelem & pseudopphetam deserit deus, & difformis uidebitur omnibus & maculosus, quia aliter facit quàm prædicat, uerbis suis ipse se accusans, quia depuratus est gregi satanæ. Tunc enim uera se probat prædicare, si ea conetur & gerere. Magna ergo cura eligendus est, qui domum dei regendam accipiat. Si enim terrestrium rerum dispensatores idonei quærendi sunt, quantum magis cælestium ¶ **Diaconos pari modo pudicos, non bilingues, non uino multo deditos, non turpibus lucris uacantes, habentes mysteriū fidei in conscientia pura: & hi autem probentur primū, & sic ministrent sine crimine.**) Qui tanta cura diaconos eligendos præcipit, quos constat ministros esse sacerdotum, quales uult esse episcopos, nisi sicut ipse ait, irreprehensibiles? **Negocia tamē publica, turpia, uilia lucra nō habentes. Scit enim ideo negociari ut capiant lucra, nec**

Gal. 6

Lucæ. 14

aliud profitetur quā gerit. **Turpia** autē lucra hæc dicit esse, si sub pia professione quæstibus studeatur. **Turpis** enim reprehenditur, cum se purum ostentat. **Post** episcopum tamen diaconatus ordinationem subiecit. **Quare**, nisi quia episcopi & presbyteri una ordinatio est, uterque enim sacerdos est. **Sed** episcopus primus est, ut omnis episcopus presbyter sit, non tamen omnis presbyter episcopus. **Hic** enim episcopus est qui inter presbyteros primus est. **Denique** Timotheum presbyterum ordinatum significat: sed quia ante se alterum non habebat, episcopus erat. **Vnde** & quemadmodum episcopum ordinet ostendit. **Neque** enim fas erat aut licebat, ut inferior ordinaret maiorem. **Nemo** enim tribuit quod non accipit. ¶ **Mulieres** similiter pudicas non studentes discordiæ sed **sobrias, fideles in omnibus.** Quia sanctum præcepit creare episcopum adæque & diaconum, non utique disparem uult esse plebem: quippe cum dicat dominus: **Sancti** estote, quia & ego sanctus sum. **Ideoque** etiā mulieres quæ inferiores uidentur, sine crimine uult esse, ut munda sit ecclesia dei. **Sed** **Cataphrygæ** erroris occasionem captantes, propter quod post diaconos mulieres alloquitur, etiam ipsas diaconas ordinari debere uana præsumptione defendunt, cum sciant apostolos septem diaconos elegerisse. **Nunquid** nulla mulier tunc idonea inuenta est, cū inter undecim apostolos sanctas mulieres fuisse legamus? **Sed** ut hæretici animum suum uerbis non sensu legis astruere uideantur, apostoli uerbis cōtra sensum nituntur apostoli, ut cum ille mulierem in ecclesia in silentio esse debere præcipiat, illi e contra etiam autoritatem in ecclesia uendicent ministerij. ¶ **Diacones** sint unius uxoris uiri, filios bene regentes & domos proprias. **Qui** enim bene ministrauerunt, gradum bonum sibi acquirunt, & **multam fiduciam in fide** quæ est in **Christo Iesu.** Ea quæ minus dixerat de ordinatione diaconatus nunc subiecit. **Ostendit** etiam istos unius uxoris uiros esse debere, ut hi ad ministerium dei eligantur qui non sunt egressi cōstitutum dei; **Homini** enim unam uxorem decreuit deus

cum qua benedicatur. Nemo enim cum secunda benedicitur. Qui si filios bene gubernauerint, & domos suas, id est uernaculos aut domesticos, poterunt digni fieri sacerdotio, & fiduciam habere apud deum, ut sciant se posse impetrare quod postulant, iam de cætero se ab usu fœminæ cohibentes. Veteribus enim idcirco concessum est Leuitis aut sacerdotibus uxores ad usum habere: quia multum tempus octo uacabant à ministerio aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdotum & magna copia Leuitarum, & unusquisque certo tempore seruebat diuinis ceremoniis secundum institutum Dauid. Hic enim uiginti & quatuor classes constituit sacerdotum, ut uicibus deseruieret. Unde Abia octauam classem habuit, cuius uice Zacharias fungebatur sacerdotio, sicut continetur in Paralipomenon, ita ut tempore quo non illos contingeret deseruire altari, domorum suarum agerent curam. At ubi autem tempus imminebat ministerij, purificationis aliquantis diebus accedant ad templum offerre deo. Nunc autem septem diaconos esse oportet, aliquantos presbyteros, ut bini sint per ecclesias, & unus in ciuitate episcopus, ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abstinere debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in ecclesia, nec habere dilationem, ut post conuentum legitime purificentur sicut ueteres. Omni enim hebdomada offerendum est, etiam si non quotidie peregrinis, incolis tamen uel bis in hebdomada, & non desunt qui propè quotidie baptizentur ægri. Nam ueteribus ideo concessum est, quia multo tempore in templo non uidebantur, sed erant priuati. Si enim plebis hominibus orationis causa ad tempus abstinere se præcipit, ut uacent orationi, quantumque sibi commissum oportet orare. Mundiore ergo esse debet cæteris, quia actores dei sunt. Hæc tibi scribo sperans cito me uenire ad te. Si autem tardauero, ut scias quæ ad modum oporteat te in domo dei cõuersari quæ est ecclesia dei uiui, colūna & firmamentum ueritatis. Quantum

Leuit. 19

ad scientiam eius pertinebat, hoc erat in eo quod citius illum uisurus esset. Sed quia solet aliud placere deo, cuius prouidentia ipsi soli cognita est: idcirco ne forte, inquit, tardem, scribo tibi ut scias, quomodo ecclesiam ordines quæ est domus dei, ut cum totus mundus dei sit, ecclesia tamen domus eius dicatur, cuius hodie rector est **Damasus**. Mundus enim in præuaricatione est diuerso turbatus errore. Ideo illic necesse est dicatur esse domus dei & ueritas, ubi secundum uoluntatem suam timetur. Hoc profitentibus de eo seruis, quod ipse dignatus est edocere, ne forte uerba eius negarentur esse, uirtutibus hæc signauit quæ à nullo alio fieri possunt, ut his infidelitas accusata inexcusabilis percat. Firmamentum enim ueritatis huius signa sunt & prodigia. ¶ Et quidem omnium confessione magnum est huius pietatis mysterium. Nul- lum fidelium admirari negat sacramentum ueritatis in ecclesia prædicatæ, quam pietatem appellat. Magnanimitatem enim & clementiam suam cognoscentibus se diuina tribuit dona, excepta remissione peccatorum quæ hic in præsentem largitur. ¶ Quod declaratum est in carne, iustificatum est in spiritu, uisum est angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria. Sacramentum mysterii dei quod est **Christus** in carne dicit manifestatum quod latebat in spiritu. Natus enim homo filius dei qui in secreto erat apud deum, opere & prædicatione declarauit se creaturæ, & hoc est iustificatum esse in spiritu operibus & uirtute, clariuisse eum qui erat in carne quis esset: deinde apparuisse angelis, non iam in forma humilitatis sed in potestate. Tandiu enim aspectu humilis uisus est per carnem, quæ diu deuisa morte resurgeret à mortuis & uideretur maiestas eius quæ natus ut homo, non erat totus homo, ut agnoscere angeli mysterium, quod prius latuit, declaratum in carne, genu illi flectentes quasi deo gratias agant, quia didicerunt ueritatem quæ gentibus prædicata est, ut ab errore liberarentur, in quo mundus proficit, ut non damnentur. Ideo enim creditum est mundo dei sacramentum

ut

ut perfidia eius ueniam erroris mereri non possit. Sicut dicit dominus de Iudæis : Si non uenissem & locutus eis fuisset peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habebunt de peccato suo, quia quod uelut infirmum & deforme contempserunt, assumptum est in gloria. Post crucem manifestata persona & uirtute sua saluator palam famulantibus nubibus ascendit gloriosus in caelos.

Ioan. 17

CAPVT IIII.

Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidam a fide attendentes spiritus fallaces, doctrinas demoniorum in simulatione falsiloquorum, cauteriatam habentium conscientiam suam, prohibentium nubere, abstinere a cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt ueritatem, quia omnis creatura de bona, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per uerbum dei & orationem. Quae sibi spiritus sanctus futura reuelauerit ad instructionem ecclesiarum & cautelam non tacet, ut praemonita ecclesiae sollicitae sint, ne ab huiusmodi possint circueunti hominibus. Quid enim tam clarum tamque apertum ad euitandos, aut magis condemnandos doctrinae huius pestiferi uiros potuit manifesta uoce praefari, nisi ut asseuerationem eorum fallacem ac simulatam doctrinam demoniorum nuncuparet, ut cum huius asseuerationis sermones audiuntur, a diabolo composita esse doctrina haec sciretur, quam praedixerat spiritus sanctus, quae de incarnatione saluatoris asserit falsa, quae nunc in Marcionistis, quamuis penes defecerint, uel Patritianis, aut maxime in Manicheis denotatur. Hi enim & Christum natum negant & nuptias prohibent, & abstinendum a cibis tradunt. Quorum cauteriatam dicit conscientiam, hoc est simulatione corruptam, quia sicut cauterium corium corrumpit & notam infligit, ita & fallacia conscientiam quae dolore malevolentiae aliud scit & aliud profitetur denotat

ad perditionem. **I**am enim hos immutari negat ut saluetur, quia sicut cauterium immutari non potest, ita nec eorum animus emendari. **N**ihil enim peius simulatione. **T**ales enim hi sunt, quales & iudæi illi qui intelligentes **C**hristum dei uirtute operari, in **B**eelzebub hæc ab eo fieri dicebant. **V**t enim fabricatorem hominis male tractent, cum natos se non doleant, nuptias tamen prohibentes, **C**hristo carnem subtrahunt, & ut ad eius iniuriã proficiant, ab his quæ uisibus nostris instituit, abstinendum docent, ut per id quod despiciuntur mala esse & à malo autore inuenta uideantur. **H**inc est unde **A**postolus omnia à deo bona facta ostendit: si tamen cū gratiarũ actione sumantur. **I**mmunda enim erunt ei qui nõ laudat in his creatorem. **N**ec enim possunt bene illi proficere q̄ sic illa sumit ut male tractet autorẽ eorũ. ¶ **H**æc igit̄ p̄ponens fratribus bonus eris minister **C**hristi Iesu, enutritus uerbis fidei, & bonæ doctrinæ quã affecutus es. ¶ **Q**uid tam uerum, quid tam clarè & prouidum, nisi ut diuina **C**hristiana incorrupta tradatur, ut fructus eius in arẽ dñica fertilis ac firmus collaudetur? **H**oc est, ut in die iudicij nõ reprobus & igni cõburendus cõseatur. **H**oc boni doctoris est atque idonei ministri dñi Iesu **C**hristi, quippe cū enutritũ hũc dicat uerbis fidei & bonæ doctrinæ quã ab infantia hunc affecutum asserit. **Q**ui em̄ integris omnibus **H**ebræorũ libris imbutus erat, accepta fide perfectũ fecit doctorẽ. ¶ **P**rophanas aut̄ & aniles fabulas abneue, exercēs temetipsum ad pietatem. **C**orporalis enim exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est, promissionẽ habens uitæ presentis & future. ¶ **P**rophana uerba aduersa intelliguntur. **A**niles autem fabulæ deliramenta sunt quædam. **H**æc quorundã perstreptentium uocibus solent in contentionẽ deduci, ut quasi tractatus habeatur rei inanis, cuius affectus nullus est nisi uanitatis. **A**b his ergo quæ contraria sunt declinandũ monet, simili modo & ab illis quæ anilia sunt uanitate quadam composita. **S**unt enim aliqui qui calore animi mittunt se in disputationes huiusmodi, **P**ietati autẽ ope

ram dandam commonet, quia grandem habet profectū. Qui enim misericordiæ student, senioribus uicem reddēt parentibus, & in præsentī uita auxilia dei non deerunt illis, & in futuro immortalitatem habebunt cum gloria. Exercitium autem corporale ad modicum utile dicit. Ieiunare enim & abstinere à cibis manente auctoritate creatoris non multum prodest, nisi addatur huic pietas, cui⁹ opa multorū precibus adiuuatur ad dñm, p̄merendū. Deniq; illos q̄ fratribus largi sunt & uarijs titulis obsequentes, in uitā æternam proficere euangelicus sermo testatur, dissentientes autem ab hoc opere in æternū ignem. Corporis autem exercitium nihil aliud q̄ carnis frena sunt. Si quis ergo, quia misericordia magna res est lubricum tamē carnis patiat, huiusmodi quid fiet? sine dubio uapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minime præmitti. Si autem solū corporis habuit exercitiū perhennes pœnas patietur, sicut in euangelio dñs repro misit. Omnis enim summa disciplinæ nostræ, in misericordia & pietate est. Aliud tamen exercitium corporis habent carnales, & aliud spirituales. Carnales enim sagina & dapibus nutriunt corpora sua, ut celeri motu proficiant ad perditionem. Spirituales autem ieiunijs & abstinentia tēperant corpora sua, ut pigra facta circa desideria, possint digna esse futura resurrectione. Hic enim propter spem futurā castigat corpus, ille uero propter futuri desperationem fouet, curam eius agēs ad tempus ut moueatur citius ad peccandum. ¶ Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Ad hoc enim laboremus & persecutiones patiamur, quia speramus in deū uiuum, qui est salutaris omnium hominum maxime fidelium. Dignū est planē & accepto ferendum pro spe quæ est in deo, pati persecutiones, quia in præsentī uita spes caduca est, in promissione autē dei firma atq; stabilis. Ipse est em̄ salus omnīū, quia ex ipso & per ipsum uiuunt quantū ad præsentē uitā pertinet omnes, quantū uero ad promissam salutem fideles. Cognoscentibus enim se post hanc uitam quæ morte finitur, aliam se datū promisit quæ immortalitate

talitate uigebit. **I**deo ergo ait, maxime fidelium. ¶ Prece hęc & doce, nemo enim iuuentutem tuam contemnat, sed forma esto fidelium, in uerbo, in conuersatione, in charitate, in fide & castitate.) **T**imotheus quantū ad ætatem pertinet, iuuenis erat, quantum ad mores & cōuersationē senior & grauis. **Q**uem ideo sic monet ut profectus eius per omnia exemplum esset bonorum operū, ut in adolescente mirabilis uideretur & grauis disciplina, ut actus eius excusarēt ætatem: & non quasi iuuenis, sed quasi senior haberetur, & erubescerent maiores natu nisi se exhibuissent iuxta formam huius cōuersatione & moribus graues, iuuenes autem coeuum suum haberent magistrū. **M**irabilis adolescens sanctissimus **T**imotheus cuius exemplo, indisciplina coërcenda iuuentus est, & seniorum irreuerentia punienda. ¶ Dum uenio attende lectionem exhortationem ac doctrinam. Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri.) **I**ntentum hunc uult esse & deditum exercitio lectionis, ut omni cura diligentiāq; hoc enitatur ut exhortetur & doceat. **E**xhortatio est cum miti uerbo aliquos prouocamus ad bonū opus. **D**ocere uero quando ea quæ latent intimamus mentibus audientium. **S**i enim rector populi ab his dissimulat, negligit gratiam datam sibi. **A**d hoc enim creatus populo, ut huius salutis sollicitudinem gerat, admonendo, docendo, ut fructum habeat ordinatio, quem ad hoc utiq; deus constituit ut proficiat saluti plebis suæ. **Q**ui ergo in hac autoritate positus indiligens fuerit, dei contemptor habebitur, minimus in regno cælorum uocatus. **N**eq; eñ poterit facere, q: nec docere dignat. **G**ratiam tamen dari ordinatoris significat per prophetiam & manuum impositionē. **P**ropheta est qua eligit, quasi doctor futurus idoneus: manus uero impositiones uerba sunt mystica, quibus confirmat ad opus electus, accipiens autoritatem teste conscientia sua, ut audeat uice domini sacrificium deo offerre. ¶ **H**ęc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. **A**ttende tibi & doctrinæ

ctinæ insta illis. **Hoc enim faciendo, te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.** Ut forma sit omnibus, non solum in bonis operibus, uerum etiam in doctrinæ exercitio admonet. **Apparere enim debere significat exercitium profectum, in doctrina duntaxat & in gestis.** Bona enim arbor bonos fructus facit. **Similiter & bona doctrina mala opera habere non potest, ut cum uisa fuerint bona opera, diuini magisterij fructus esse intelligantur, & audientes possint proficere.** Tum uera enim & metuenda esse intelligunt quæ dicunt, quando ab eo ipso qui docet magna ueneratione obseruari uidentur. **Quod rectori plebis duobus proficit modis.** Et suorum enim bonorum operum & audientium mercedem accipiet, quomodo si negligens fuerit, tam pro se quam pro eis redditurus est rationem.

Mat. 7

CAPVT V.

Seniorem ne increpaueris, sed exhortare ut patrem, iuniores ut fratres, anus ut matres adolescentulas ut sorores, in omni castitate.) Propter honorificentiam ætatis maiorem natum cum mansuetudine ad bonum opus prouocandum, ut facilius suscipiat admonitionem. **Potest enim uereri comonitus, ne postea corripatur, quod turpe est seniori.** Nam apud omnes utique gentes honorabilis est senectus. **Vnde & synagoga, & postea ecclesia, seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in ecclesia.** Quod qua negligentia obsoluerit nescio, nisi forte doctorum desidia, aut magis superbia dum soli uolunt aliquid uideri. **Iuniores quasi fratres censeat admonendos cum dilectionis affectu, ut uidentes amoris causa se comoneri facilius se corrigant, quippe cum uideant non discrepare opera eius à predicatione.** **Anus uero quasi matres, ut dum miti sermone doceri se uident, non aspere accipiant, quia honorifice proficiunt.** **Asperum est enim senibus cum corripiuntur à iunioribus.** **Quod temperamento quodam liniri uult, ut profectus sit & dicenti & audienti.** **Adolescentulas ut sorores admonet edocendas**

cendas, ut prompte possint bonæ conuersationis suscipere disciplinam. Quādo enim cum imperio insinuari sibi uidet quæ ad bonam pertinent uitam, & consentit humiliter se præbens admonenti, Blanditijs enim solent obtineri quæ autoritate non possunt. Nam animalia quādo membra sua zelantur blanditijs tamen cedūt. ¶ Viduas honora quæ uere uiduæ sunt.) Has uiduas dicit honorandas quæ data opera uiduæ sunt. Quæ cum possent nubere, ut meliores essent & dignæ deo, iecundas nuptias respuerūt, scientes semel benedici cōiugium, æmulæ sanctissimæ Annæ quæ ieiunijs & obsecrationibus deo seruiabat noctu dieq̃, unius uiri experta concubitum. ¶ Si qua autem uidua filios uel nepotes habet, discat primū domum suam pie tractare & mutuam uicem gratiarum reddere parentibus, hoc enim acceptum est coram deo.) Viduam prius in hac uita & cōuersatione dicit probandam, ut tunc demum digna sit uidua ecclesiæ nuncupari quæ nō quæstus causa magis q̃ defensionis ecclesiasticæ succumbat disciplinæ. Præire debent merita, ut accedenti debitus honor tribui uideatur. Quæ em̄ affectus suos pie tractauit & domum bene gubernauit, dei legem seruiabit digna effecta remuneratione ecclesiæ. ¶ Nam quæ uere uidua est & desolata sperat in deo & instat orationibus noctu dieq̃.) Viduam filios aut nepotes habentē non facile admittendam ad stipendia ecclesiæ, quia si pie & sollicite domum suam gubernauit, necesse est reddi illi uicem à suis, sicut & illa reddidit propinquis. Si autē ut assolet impietas fuerit operata ut anus despiciatur à suis quos pie tractauit, dignum esse hanc suscipi ab ecclesia, quia in domini lege fideliter cōuersata est. Vidua igitur desolata aut à suis cōtemptra, sperat in deo. Vidēs enim ex nulla parte se habere suffragium, toto animo deuota est deo, de quo solo auxilium uitæ salutisq̃ expectat. ¶ Nam quæ in delicijs est uiuens mortua est.) Viduam propter quod uidua dicitur talem esse debere significat, ut ad dominum promerendum orationibus uacet, deo seruiens noctu dieq̃, ut ostendat se idcirco nup-

ptias secundas contempſiſſe, ut inſtaret diſciplinæ domi-
 nicæ. Si enim ſub nomine uiduæ delitijs uacet, aut luxu-
 ria uiuens, mortua habenda eſt, quia impoſturæ genus
 eſt aliud agere & aliud profiteri, non obſequia & deu-
 tionem dei, ſed honorem uiduæ uolentes habere, cum
 nominis ipſius profeſſio hoc indicet, quia ſpreto uiro,
 deum elegit, cui ſeruiat tota mente propter uitam pro-
 miſſam. ¶ Et hæc præcipe ut irreprehenſibiles ſint.)
 Tãtam diligentiam actuum ac morum uiduam uult ha-
 bere, ut reprehendi non poſſit. Amota enim à ſpe mun-
 danæ conuerſationis & corporis curandi officio, pro-
 pter hoc ſe ad deum cõtulit ut probabilem agat uitam.
 Sublatis enim occaſionibus quæ aditus ſolent aperire
 peccatis, poteſt bona cõuerſatio incolumis permanere.
 ¶ Si quis autem ſuorum & maxime domeſticorum curã
 non habet, fidem negauit & eſt infideli deterior.) Vidua
 uiduam quæ negligens fuit circa ſuos affectos, ut educa-
 ret eos in diſciplinam & correptionem domini inhono-
 randã, quia ſicut perfidi legi dei non obediuit, ut peior
 habeatur neceſſe eſt, qui ſub lege & timore dei agens cõ-
 temptor eſt, q̃ qui non ſubiectus eſt legi. Hic enim neſcit,
 ille autem ſciens contemnit. ¶ Vidua eligatur annorum
 non minus ſexaginta quæ fuerit uirius uiri uxor, in ope-
 ribus bonis teſtimonium habens, ſi filios enutriuit, ſi ho-
 ſpitio recepit, ſi factorum pedes lauit, ſi preſſuram paciẽ-
 tibus miniſtrauit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt.) Si
 prærogatiua præteritorũ operũ uidua cõmendatur eli-
 gendã hanc docet. Dñi em̃ iudicio aſcribitur nomen eius
 eccleſiaſticis monumentis quam dignã uetus uita decla-
 rat. Imbuta em̃ diuinis obſequijs, & in his uitam atterẽs
 ſuſcipienda eſt in ſinus eccleſiæ cui olim ſe uouit legiti-
 mis ſeruitijs. ¶ Iuniores aut̃ uiduas deuita. Cũ enim in de-
 litijs, egerint, in Chriſto nubere uolunt.) Prohibet ado-
 leſcentulas uiduas in hac ſuſcipi profeſſione. Lubricę em̃
 ætati, fides facile haberi nõ debet, quippe cũ quarundã
 exempla præcedant quæ poſt profeſſionem uitæ deliti-
 arũ oblectatione, nomen nõ opa uiduitatis habet, & cõ-

uerſa

uersæ nuptiis sollicitatur. Qui enim putat se in Christo uitam delitijs agere minime innocens perseverat. Luxuria enim trahit illum ad sua membra, ut subiiciatur peccato, delitiæ enim ianuæ sunt peccati. Non enim quò ten dat ignoratur qui fluidam amat uiram. ¶ Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.) Quid maneat tales ostendit, ne facile audeant quò implere difficile est, aut si animus est huic deuotioni deditus, apud se interim teneat, quia dicit temerarium esse profiteri, quò adhuc iuuenili ætati credi non debet. Damnationi enim fit obnoxius quò ab hoc declinat quò recte fecerat. Quantum enim laudabile est si impleat quò ultra uires eius creditur, tantomagis puniendus erit, si hoc audeat sibi imponere præsumptione temeritatis quò ferre non possit, nec ad ueniam debet pertinere, qui à primordio infidelis inuentus est. ¶ Simul autè & ociose discunt circũire domos. Non solum autè ociose, sed & uerbose & curiose, loquẽtes quæ non oportet.) Quædam uirgines uel uirgines commendante professione (gloriosum est enim huus rei uocabulum) acceptabiles sunt domibus diuitem, quæ id agunt ut pareant uoluntatibus eorum, ambulantes & quærentes quæ præferant ad illos, quibus delectentur ut ociose muneribus afficiantur. Et malo more plus quærunt fabulas quò quæ operant manibus, ut elate procedant & composite contra professionem suam agentes. Quæ res solet istis etiam in hac uita esse contraria, reuelatur enim id quò semper occultum putant. Quid est enim ut ea loquantur quæ non oportet? Nuptiarum enim sunt proxime multorum secretorum participes, adularices, seruorum querulæ. ¶ Volo itaque iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam deerauerunt post satanam.) Quoniam quæ supra dixit de huiusmodi contraria & illicita, perducet eas ad mortem: Idcirco consilium dat & præcepit ea fieri quæ licita sunt. Melius est enim domus curam suæ gerere, quò in aliena domo adulari. Et multum expedit nubere quò sub bona & pia

professione

professione notabiliter incedere. Plus autem est cum pudore manibus uictum quærere quàm inuerecunde cum ocio aliena utensilia expectare. Sic enim inuenit occasionem satanas quomodo subuertat animas incòsultas, cum pia profitentes iniuste uersantur. Nihil enim tam periculosum est, quàm si professioni gesta repugnent. Apertum enim malum non zelatur satanas, quia gaudet in illo, iustum uero quem uidet fallere, id agit, ut manifestet illum suum filium esse non dei, quod factum non displicet deo. ¶ Si quis fidelis, uel si qua fidelis habet uiduas, sufficienter subministret illis, ut non grauetur ecclesia ut ueris uiduis sufficiat. Quid mirum si apostolica potestas futura potuit præuidere? Nam apparet quod dixit, quia fidelium uiridua nunc multum grauant ecclesiam, & eorum qui locupletes uidentur mundi, quia per senectutis causam desistentes eas ab opere sanctorum, retrahunt eis & uestimentum & uictum, non totum tamen ex parte ut illarum ipsa inopia ad ecclesiam conuertantur ut uiuant. Quos oportebat, non solum suis indigentibus largiri: uerum etiam alias inopes pascere & cõtegere. Quod multum obest: Cum enim his datur, cæteris aut minus, aut non datur quibus magis dandum est, quæ dignæ sunt ecclesiarum sumptibus ministrari. Sic autem grauat cum cogitur uestire multos quæ deberet uestire, & plebs quæ libenter & frequenter possit ministrare paucis, cogitur plures dimittere, ut aut muret, aut tardius occurrat. Nam cum præcipiat unius uiri uxorem eligi uiduam, nunc inueniuntur inter eas non tantum duum aut trium maritorum uxores, sed & quæ turpius uixerint, quod aliquando per negligentiam fit aliquando potentatu insinuantis. ¶ Qui bene præsumunt præhyteri duplici honore habeantur digni, maxime qui laborant in uerbo & doctrina. Boni dispensatores ac fideles, non solum honore sublimi debent digni iudicari, sed & terreno, ut non contristentur indigentia sumptuum, sed magis gaudeant fide sua & doctrina. Instantior enim fit si non humilietur inopia & crescit in illo autoritas cum uidet se etiam in præsentis laboris sui fructum percipere,

non ut abundet, sed ut non desit. ¶ Dicit enim scriptura: Non infrenabis bouem trituratē, dignus est operarius mercede sua.) Tanta merces debet esse euangelizantis regnum dei, qua neq; cōtristetur, neq; extollatur. ¶ Aduersum presbyterum accusationem ne receperis.) Quoniam huius ordinis sublimis honor est, huiusmodi em̄ uicarij Christi sunt, idcirco non facile de hac persona accusatio debet admitti. Incredibile enim debet uideri istū q̄ dei antistes est criminose uersatum, sicut credibile est scenicum esse turpissimum. ¶ Delinquētes autem coram omnibus argue, ut ceteri metum habeant.) Quoniam em̄ non facile credi debet de presbytero crimen, si probetur tamen aut sit manifestum, quia irreuerēter uersatus est, publice præcipit arguendum ut ceteri terreantur, quod non solum ordinatis proficit, sed & plebi. Quando enim uident dignitosum uirum erroris causa corripī, necesse est ut caueant sibi. ¶ Testor coram deo & Christo Iesu & electis angelis, ut hæc custodias, sine præiudicio, nihil faciens in partem aliam declinans: Manus cito nemini imposeris, neq; communicaueris peccatis alienis, temeripsum castum custodi.) Cōtestationem deponit apud deū patrem & Christum filium eius & electos angelos, quos dominus in euangelio sanctos appellat. Hi ergo electi sunt, quia sunt alij reprobī qui sunt nō dei angeli sed diaboli assentientes apostostasie eius. Sub testatione ergo ea quæ ad ordinationem ecclesie mandat custodiri, præcipit nihil fieri sine præiudicio, ne facile aliquis accipiat ecclesiasticam dignitatem, nisi prius de uita eius & moribus fuerit disputatum, ut dignus approbatus minister aut sacerdos constituatur, ut non postea si reprehensibilis uideatur, pœniteat forte principem populi non ad illud quid præiudicasse quid mereretur, quem improbabiliter ordinauit: nec illum cuius peccata ad suspicionem ueniunt ordinandum, ne commaculetur ordinator uirij & delictis eius. Si ergo omnino latentia sunt delicta immunis erit rector, quia consciētia eius libera est. Suspicio enim trepidū facit. Peccat enim si non pbat & sic
ordinat

ordinat. Melior enim ceteris debet probari qui ordinā-
dus est. Non enim sufficit si sine crimine sit, quia merita
eius debent præire bonorum operum, ut dignus habeat-
ur ad ordinationem. Hæc episcopus custodiens, castum
se exhibebit religioni, cuius rei in futuro præmium con-
sequatur. ¶ Nam noli bibere aquam, sed uino modico ute-
re propter stomachū & crebras tuas infirmitates.) Nūc
speciale consilium dat, ut seipsum salubri regat doctri-
na. Prudenter enim deus sibi seruire uult, non ut nimie-
tate sua debiles fiant, & postea medicorum suffragia re-
quirant. Temperandum est enim, ut si fieri potest cœptū
obsequium gradatim prouehatur, q̄ per inconsideran-
tiam minuatur. Intemperantia enim ipsam animam in-
quietam facit, ut cum de infirmitate sollicita est, nō tan-
tum dedita sit diuinis seruitijs. **D**amnum ergo affert im-
prouidentia. **A**nima enim in tranquillitate posita, totū
cor extollit ad deum, integro consilio obsecrans quæ pe-
tenda sunt. ¶ Quorūdam hominum peccata manifesta
sunt, præcedentia in iudiciū, quosdā uero & subsequunt,
Pari modo & opera bona manifesta sunt, & quæ aliter se
habent abscondi nō possunt.) Nullam excusationē uult
intelligi fore eorum qui his adhærent quorum peccata
propaliam sunt, ut cum euitandi sint magis honori sint.
Hoc enim significat, ut homo dei ab his secernatur, maxi-
me dispensator **C**hristi, qui etiā corripienti eos habet au-
toritatē: **Q**ui si se emendare promittunt retinendi sunt.
Alios uero subsequi mala opera illorū ostendit, quæ cū ui-
uentes æstimant boni, mortui detegunt, ut quæ prius osten-
debant se idoneos, postmodū declarētur impostores. **S**u-
periore ratione sicut mala ita & facta bona manifesta
sunt. **B**ona enim uita & actus modesti abscondi non pos-
sunt, adhibita pietate faciunt p̄fectos. **S**ed sicut quædam
mala occulta ad præsens sunt, ita & bona. **N**emo enim
omnia in hominibus potest scire, sed ex his quæ uidet
& audit, probat & iudicat. **P**erpendit enim an ea quæ dī-
cuntur conueniant ei de quo dicuntur, siue bona siue
mala. **Q**uæ autem occulta fuerint hominibus, in

die iudicij palam fiet. Propter hoc ergo dicta sunt, ut sci-
ant huiusmodi grauiorē se causam habere præ cæteris.
Peior est enim qui se cum sit malus bonum ostendat, quā
ille qui aperte est malus.

CAPVT VI.

Quotquot sunt sub iugo serui, dominos suos
omni honore dignos arbitrētur, ne nomē
domini & doctrina blasphemetur.) Ser-
uorum obsequijs domino deo gratias uult
referre. Cū em̄ per dei disciplinam fidelia il-
lis exhibuerint seruitia, forte etiā ipsi huic
se subiiciāt disciplinæ. ¶ Qui uero fideles habent dños,
nō contemnāt quia fratres sunt, sed magis seruiāt quia
fideles sunt & dilecti qui beneficiū percipiunt.) Si ppha-
nis dominis seruiēdum tota sollicitudine imperat, quan-
to magis fidelibus. Tunc enim probat se timori dei subie-
ctū, si fideli & temporali domino toto animo fuerit ob-
secutus. Nec cōtemnendū putet quia frater dicitur causa
communis fidei, quia magis corripiendus erit, qui fide-
lem dominum contemnendum putauerit. ¶ Hæc doce
& exhortare.) Doctrinā dominicā manifestari uult, ut
obtrectatores studeant, quia non est quod reprehendat-
ur in ea, cōsiderantes pariter quæ in sacris eorū sint oc-
cultata turpia & erubescant per quod inexcusabiles erūt.
¶ Si quis aliter docet nō acquiescit sanis sermonibus do-
mini nostri Iesu Christi, & huic quæ secundum pietatem
est doctrinæ, superbit autem & nihil sciens, sed languēs
circa quæstiones & pugnas uerborum ex quibus fit inui-
dia, contentiones, blasphemix, suspiciones, malæ confi-
ctiones hominum qui corrupti sunt mente & ueritate ca-
ruerunt, existimantes quæstum esse pietatem & dei cultu-
ram: discede ab huiusmodi.) Discrepantes à discipli-
na catholica spernendos præcipit maxime qui conuicti
& correpti acquiescere nolunt perturbatione mētis pra-
uæ, qui contentionibus delectantur & pascuntur. Elatus
enim uinci se non patitur, quippe cum ad fauorem quæ-
rendum in conflictum prorūpat, quod à mansuetis & bo-
nis

nīs uiris uitandum est. Cōtentio nunq̄ est sine lite, & parū esset si lis sola oriretur, sed blasphemix & inimicitix quod à dei seruis alienum est. Ab his autem qui corrupti menre, ueritate priuati sunt, utile iudicatur. Dei em̄ culturam & pietatem quæstum existimant, non de futuro aliquid sperantes, sed quomodo in præsentī se transigāt prouidentes, sicut & mūdāx sectæ quas cōstat propter præsentia lucra inuentas, non nesci quosdam hoc libenter audire, quod in hac uita florendū sit, ideoq; desistendū ab huiusmodi. ¶ Est aut̄ quæstus magnus, pietas cū sufficientia.) Magnas diuitias & acquisitionem in eo dicit, si quis fidelis suo contentus sit. Pius enim & in semet ipso & cæteris est, qui misericordiam dei acquisitus ad futuram uitam, ad præsens sufficere sibi putat quod habet, non dubitans ex eo ipso largiri. Omnis enim auarus impius est, & sibi & cæteris nocens. ¶ Nihil enim intulim in hunc mundum, uerum quia ne auferre possumus quicquam. Habentes autem alimentum his contenti simus.) Frustra mortales homines cōptæ studere & locupletes fieri uelle aperta uoce declarat, cum sciant nihil se proprium habere in mūdo. Cui rei proficit humana cupiditas, nisi quia ipsa sibi inimica existit? Nihil em̄ intulit mūdo, nihil auferre poterit. Quid sibi incutit sollicitudinem & quærit congregare, talis hinc exiet qualis uent. Quod etiam scribit Iob, & in sua passione faretur dicens: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus reuertar in terram, sit nomen domini benedictum. Quod si auari non retinerent in perniciem suam, pauci conderent quod pluribus possit proficere cum eorū ipsorum emolumento. ¶ Nam qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum & desideria multa & inutilia & nociua, quæ demergūt homines in exitiū & interitū. Radix em̄ omnium malorum est auaricia quā quidā appetentes errauerūt à fide & inseruerūt se doloribus multis.) Nihil tam asperum tamq; perniciosum est q̄ si Ecclesiasticus, maxime qui in sublimi loco est diuitiis huius seculi fudeat, quia non solum sibi ipsi, sed & cæteris

Iob. r

Contrariam enim formam dat hominibus: necesse est enim multos imitatores eius existere ad perditionem. Quanto enim honorificentior ordinatus est, tanto magis suadet imitandum se, maxime in hac re quæ in ista uita procliuus est. Auaricia enim omnia mala potest admittere, ideo radix omnium malorum est, quia ut desideria sua explent quod impossibile est, & malicia & homicidia & obscenitatem, & quicquid sceleris est perpetrat, nec ad præsens secura, quia semper cupida, & in futuro damnata. ¶ Tu autem homo dei hæc fuge.) Abscindere se hominem dei ab hac hortatur & præcipit, ut hic securus sit, & in futuro præmijs remuneretur diuinis. Non enim im merito coronandus est, qui hanc spernit quæ multis suadet. ¶ Sequere autem iusticiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, tranquillitatem animi. Certa bonum certamen fidei, apprehende uitam æternam ad quam uocatus es, & confessionem es bonam confessionem coram multis testibus.) Quoniam auaricia res iniqua est, hominẽ dei ut ab hac dissentiat, iustitiam sequi iubet atque pietatem & alia quæ memorat. Non enim poterit hanc euitare nisi his adhæserit quæ auariçæ aduersa sunt. Quomodo autem fieri potest, ut avarus fidelis sit, qui operibus negat quod uerbis fateri uidetur? Vnde autem amator fraternitatis cuius manus sunt aridæ? quomodo uero patientis qui semper ad aliena se tendit, aut quatenus quieti animi possit habere, qui die noctuque auiditate cupiditatis incenditur? Sed quia ab homine dei Timotheo iniquitas hæc aliena erat, bonum certamen fidei aggredi iubetur. Fidei enim uictoria est, cum omnia uitia & crimina subiugantur, ut ad æternam uitæ præmia ueniatur, cuius confessio inter ipsa radimenta fidei teste interrogante & respondente monumentis ecclesiasticis continetur. ¶ Præcipio tibi in conspectu dei qui uiuificat omnia, & Christi Iesu qui testatus est sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut serues mandatum immaculatum, irreprehensibile usque in aduentum domini nostri Iesu Christi, quem suis temporibus ostendet beatus ille & solus potens

tens rex regnantium, & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem & lumen habitans inaccessibile, quem uidit nemo hominum nec uidere potest, cui honor & potestas æterna, amen.) Magna uigilantia atque prudentia præcepta dat rectori ecclesie. In huius enim persona totius populi salus consistit. Non sollicitus de cura Timothei tam circumspectus est, sed propter successores eius, ut exemplo Timothei ecclesie ordinationem custodirent, ipsi quoque futuris formam tradentes à semetipsis inciperent. Denique ut serues, iuquit, mandatū immaculatū usque ad aduentū domini nostri Iesu Christi: Quod sic astringit, ut coram deo & Christo hoc se mandare testetur. Et ut terrorem incutiat, passionem Christi memorat. Cuius passionis reus necesse est fiat, qui hoc spernit propter quod passus est Christus. Nec diem iudicii tacuit, quod prædestinato tempore futurus est dei nutu, quem solū beatū & potentem regem regū & dominum pronunciat. Solus est enim ipse qui propria & à nullo habet acceptā beatitudinem atque potentiam, dominatū & regnū, nec non immortalitatem. Hæc omnia habet pater, similiter & filius à patre. Lumen autem inaccessibleis solius patris est, quia nulli unquam apparuit. Denique subiicit: Quem uidit nemo hominum nec uidere potest, non quia aliud lumen filii sit, quippe cum in psalmo scriptum sit: Et in lumine tuo uidebimus lumen, hoc est, lumen patris esse in filio, sed quia nemo uidet patrem, ac per hoc inaccessibleis habitat lumen. Non est enim ordo alicui uidendi patrem, nisi Christo qui de deo est, hic uidit deum. Filius autem, quia omnia ipse agit & apparere dicitur & uideri. Illud ergo peculiare patris est quod supradictum est, cui honor & potestas æterna amen, hoc est uerum. ¶ Diuitibus huius seculi præcipe non superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo uiuo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum in uoluntate operum bonorum, diuites esse factis bonis, faciles ad impertiendum, communicatores, thesaurizare si-

Psal. 35

